

NR 74/2014

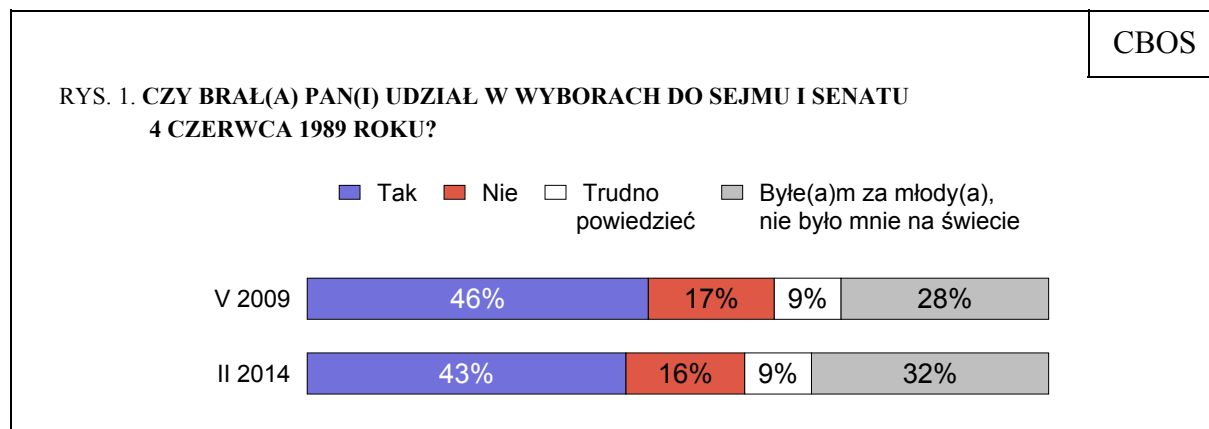
**WYBORY CZERWCOWE W 1989 ROKU
I RZĄD TADEUSZA MAZOWIECKIEGO
Z PERSPEKTYWY ĆWIERĆWIECZA**

Znak jakości przyznany CBOS przez Organizację Firm Badania Opinii i Rynku 14 stycznia 2014 roku

Fundacja Centrum Badania Opinii Społecznej
ul. Żurawia 4a, 00-503 Warszawa
e-mail: sekretariat@cbos.pl; info@cbos.pl
<http://www.cbos.pl>
(48 22) 629 35 69

W miarę upływu czasu od wyborów z 4 czerwca 1989 roku coraz mniej osób, co oczywiste, jest w stanie przywołać atmosferę tamtych dni i w pełni ocenić sens i historyczne znaczenie tego wydarzenia¹. Już prawie jedna trzecia dorosłych Polaków (32%) z racji wieku w ogóle nie wie, co się wówczas wydarzyło, lub z tego powodu nie brała udziału w tamtych wyborach. Największa grupa ankietowanych (43%) deklaruje, że uczestniczyła w wyborach do Sejmu i Senatu przed dwudziestoma pięcioma laty. Co szósty respondent (16%) przyznaje, że nie brał w nich udziału, a co jedenasty (9%) nie pamięta, nie potrafi lub nie chce się wypowiedzieć w tej kwestii. Przypomnijmy, że frekwencja w wyborach 4 czerwca 1989 roku wyniosła 62%. Porównanie obecnych deklaracji z rezultatami badania sprzed pięciu lat dokładnie pokazuje zmianę struktury wiekowej badanej populacji i wynikające z tego zmiany w liczbie wskazań na poszczególne odpowiedzi.

Większość Polaków biorących udział w pierwszych częściowo demokratycznych wyborach do parlamentu (68%) twierdzi, że opowiedziała się za stroną solidarnościową. Po dwudziestu pięciu latach od opisywanych wydarzeń tylko 6% ówczesnych wyborców przypomina sobie, że zdecydowało się poprzeć stronę rządową. Ponad dwukrotnie więcej osób (14%) pamięta, że głosowało wtedy na różnych kandydatów – zarówno strony

¹ Badanie „Aktualne problemy i wydarzenia” (285) przeprowadzono metodą wywiadów bezpośrednich (face-to-face) wspomaganym komputerowo (CAPI) w dniach 6–12 lutego 2014 roku na liczącej 1020 osób reprezentatywnej próbie losowej dorosłych mieszkańców Polski.

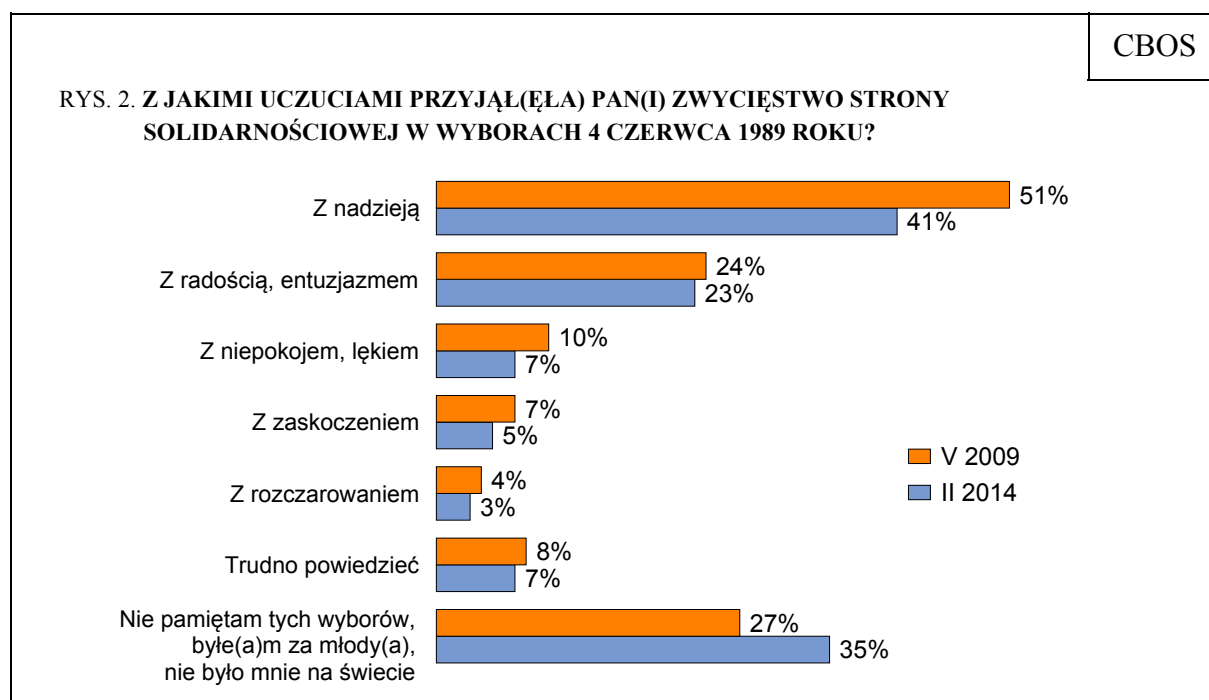
solidarnościowej, jak i rządowej. Nieco mniej wyborców sprzed dwóch i pół dekady (12%) nie przypomina sobie, na kogo wówczas głosowało. Zmiany w układzie dokonywanych wyborów są w porównaniu z deklaracjami z roku 2009 niewielkie.

Tabela 1

Na jakich kandydatów głosował(a) Pan(i) w wyborach 4 czerwca 1989 roku?	Wskazania respondentów według terminów badań	
	V 2009 (N=488)	II 2014 (N=441)
	w procentach	
Na kandydata „Solidarności”	70	68
Na kandydata strony rządowej	6	6
Na różnych kandydatów*	8	14
Trudno powiedzieć, nie pamiętam	16	12

* W 2009 roku ten podpunkt odpowiedzi brzmiał: „Na kandydata niezależnego”

Z perspektywy ćwierćwiecza Polacy pamiętają, że wynik czerwcowych wyborów przyjęli przede wszystkim z nadzieją (41%), przypominają sobie także entuzjazm oraz radość (23%). Niewielu – według własnych deklaracji – zareagowało na ten wynik niepokojem i poczuciem lęku (7%). Dla 5% respondentów tak wysoki stopień poparcia dla kandydatów „Solidarności” i tak niski dla strony rządowej był przede wszystkim zaskoczeniem, nieliczni (3%) czuli się nim rozczarowani.

Procenty nie sumują się do 100, ponieważ badani mogli wskazać dwa towarzyszące im wówczas uczucia

W ciągu ostatnich pięciu lat – poza oczywistym wzrostem deklaracji „nie pamiętam tych wyborów, byłem(a) za młody(a)” – spadła liczba wskazań świadczących o uczuciu nadziei, natomiast praktycznie nie zmienił się (czyli proporcjonalnie wzrósł) odsetek deklaracji dotyczących radości i entuzjazmu odczuwanego przed dwudziestoma pięcioma laty.

Z perspektywy dwudziestopięciolecia bilans pierwszego niekomunistycznego rządu wypada w ocenie społecznej korzystnie. Mimo że oczekiwania związane z gabinetem Tadeusza Mazowieckiego odnosiły się głównie do ekonomicznego wymiaru życia, ponieważ upadek gospodarki i braki rynkowe były najbardziej oczywistym przedmiotem troski nowego rządu, po latach doceniane są przede wszystkim jego zasługi dla reorientacji polskiej polityki zagranicznej i przemian ustrojowych w Polsce. Ogromna większość Polaków (81%) do sukcesów ówczesnego rządu zalicza zmianę kierunków polityki zagranicznej i otwarcie na Zachód. Dwie trzecie badanych (65%) docenia tę ekipę za zmianę ustroju politycznego i demokratyzację życia społecznego, niewiele mniejsza grupa (61%) chwali reformę samorządową i wprowadzenie samorządnych gmin. Z relatywnie mniejszym zadowoleniem przyjęto wprowadzenie lekcji religii do szkół – po latach decyzja ta oceniana jest pozytywnie przez 57% badanych.

Mniej jednoznaczne są opinie na temat zainicjowanych przez rząd Tadeusza Mazowieckiego reform gospodarczych. Jednak i w tej sferze działania jego gabinetu oceniane są w przeważającej mierze pozytywnie. Ponad dwie piąte badanych (41%) zalicza do zasług gabinetu Tadeusza Mazowieckiego wprowadzenie planu Balcerowicza i rozpoczęcie przekształceń ekonomicznych. Krytyczną opinię o polityce gospodarczej tego rządu wyraża co czwarty respondent (26%). Mimo że działania gabinetu Tadeusza Mazowieckiego w sferze gospodarki budzą więcej kontrowersji niż zainicjowane wówczas zmiany polityczne, poziom poparcia dla przemian ekonomicznych zapoczątkowanych przez jego rząd można uznać za dość wysoki.

Tabela 2

We wrześniu 1989 roku powstał rząd, na czele którego stanął Tadeusz Mazowiecki. Jak Pan(i) ocenia następujące działania rządu Tadeusza Mazowieckiego:	Wskazania respondentów według terminów badań			
	V 2009		II 2014	
	w procentach			
– zmiana kierunków polityki zagranicznej, otwarcie na Zachód				
Zdecydowanie dobrze	36	81	31	81
Raczej dobrze	45		50	
Raczej źle	4	5	4	4
Zdecydowanie źle	1		0	
Trudno powiedzieć	14		15	
– zmiana ustroju politycznego, demokratyzacja życia społecznego				
Zdecydowanie dobrze	16	67	17	65
Raczej dobrze	51		48	
Raczej źle	7	8	7	8
Zdecydowanie źle	1		1	
Trudno powiedzieć	25		27	
– wprowadzenie samorządnych gmin				
Zdecydowanie dobrze	17	66	13	61
Raczej dobrze	49		48	
Raczej źle	7	8	8	10
Zdecydowanie źle	1		2	
Trudno powiedzieć	26		28	
– wprowadzenie religii do szkół				
Zdecydowanie dobrze	22	64	17	57
Raczej dobrze	42		40	
Raczej źle	18	25	20	30
Zdecydowanie źle	7		10	
Trudno powiedzieć	10		13	
– rozpoczęcie reform gospodarczych, wprowadzenie planu Balcerowicza				
Zdecydowanie dobrze	12	48	8	41
Raczej dobrze	36		33	
Raczej źle	18	24	18	26
Zdecydowanie źle	6		8	
Trudno powiedzieć	28		33	

Zestawienie ocen obecnych i sprzed pięciu lat pozwala stwierdzić, że o ile opinie na temat przemian politycznych i systemowych w ogóle się nie zmieniły lub zmieniły nieznacznie, o tyle przemiany gospodarcze, zapoczątkowane planem Balcerowicza, oceniane są pozytywnie nieco rzadziej (spadek odsetka ocen dobrych o 7 punktów i wzrost złych o 2 punkty). Bardziej krytycznie ankietowani zapatrują się także na przywrócenie po wielu latach religii do szkół (spadek odsetka ocen pozytywnych o 7 punktów i wzrost negatywnych o 5 punktów).

Oceny działalności gabinetu Tadeusza Mazowieckiego zależą w pewnym stopniu od orientacji politycznej badanych. Niezależnie od deklarowanych poglądów politycznych rząd Tadeusza Mazowieckiego jest chwalony przede wszystkim za otwarcie na Zachód. Większe zróżnicowanie opinii pojawia się w ocenie zmiany ustroju politycznego i demokratyzacji życia społecznego, a także wprowadzenia samorządności w gminach. W tych wymiarach wyraźnie mniej pozytywnych ocen wystawiają wyborcy PiS. Jednak największe kontrowersje budzi kwestia lekcji religii w szkołach oraz – w mniejszym stopniu – rozpoczęcie reform gospodarczych i wdrożenie planu Balcerowicza.

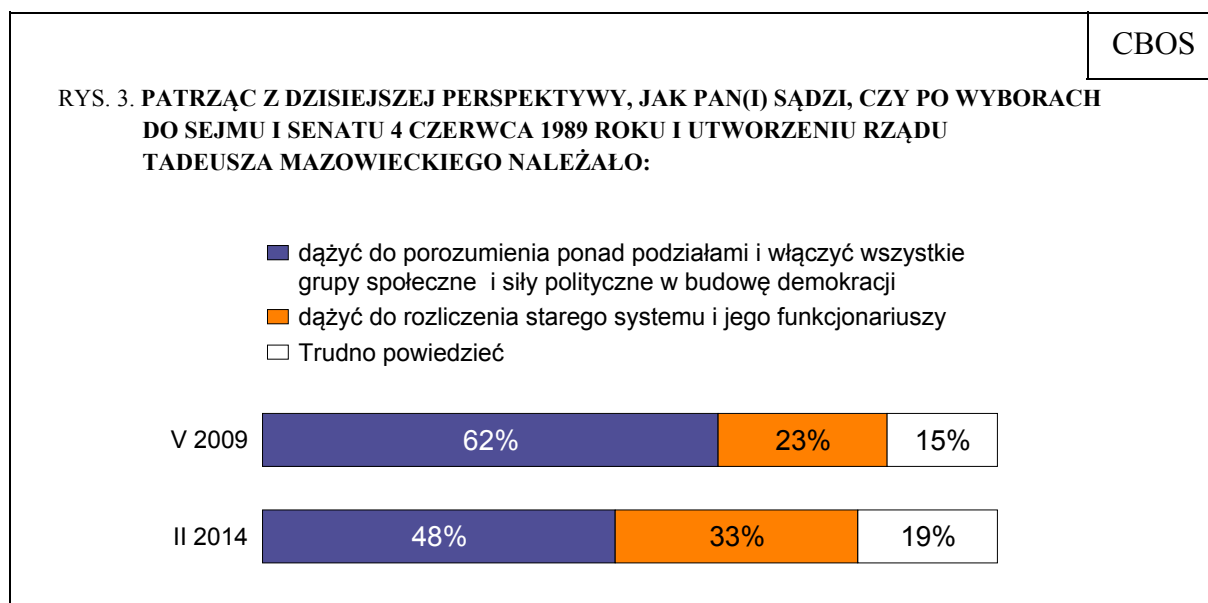
Z wprowadzenia lekcji religii do szkół zadowoleni są przede wszystkim zwolennicy PiS (78%) oraz sympatycy PSL (65%), a także wyborcy niemający sprecyzowanych sympatii partyjnych oraz osoby zapowiadające absencję wyborczą (po 57%), w mniejszym stopniu zaś wyborcy PO (49%). Elektorat SLD jest w tej kwestii umiarkowanie krytyczny – 46% zadeklarowanych jego wyborców ocenia tę decyzję negatywnie, ale tylko nieco mniej (42%) ma do niej stosunek pozytywny. Natomiast zdecydowanie negatywnie wprowadzenie religii do szkół przez rząd Tadeusza Mazowieckiego oceniają wyborcy Twojego Ruchu – 75% elektoratu tej partii uważa, że była to decyzja chybiona, pozytywnie ocenia ją tylko 19% zwolenników tego ugrupowania.

Mniejsze kontrowersje wywołuje postrzeganie reform gospodarczych, określanych jako plan Balcerowicza. Pozytywnie ocenia go większość wyborców PO, Twojego Ruchu oraz PSL. Podzieleni w jego ocenie są wyborcy PiS – tyle samo zwolenników tej partii wypowiada się o tych zmianach pozytywnie, co negatywnie (po 39%). Również wyborcy SLD pozostają relatywnie bardziej sceptyczni wobec planu Balcerowicza, choć przewaga głosów krytycznych ma wymiar tylko symboliczny (45% ocen negatywnych wobec 44% pozytywnych).

Tabela 3

Zdeklarowani wyborcy	We wrześniu 1989 roku powstał rząd, na czele którego stanął Tadeusz Mazowiecki. Jak Pan(i) ocenia następujące działania rządu Tadeusza Mazowieckiego:				
	otwarcie na Zachód	demokratyzacja	samorządne gminy	plan Balcerowicza	religia w szkołach
	odsetki wskazań pozytywnych				
PO	93	84	83	63	49
PSL	96	80	77	54	65
PiS	84	65	67	39	78
SLD	91	88	70	44	42
Twojego Ruchu	94	94	83	55	19
Niezdecydowani	77	61	59	41	57
Niegłosujący	74	57	50	32	57

W czasie dwóch dekad po powołaniu rządu Tadeusza Mazowieckiego termin „gruba kreska” – niezależnie od tego, jakie znaczenie nadawał temu określeniu sam Tadeusz Mazowiecki – stał się symbolem zaniechań w sferze rozrachunków z PRL-em i jego funkcjonariuszami. Brak dekomunizacji i lustracji – temat powracający w dyskusjach historycznych i sporach politycznych – był chyba najwyraźniejszym zarzutem pod adresem pierwszego rządu III RP. Jednak z perspektywy ostatniego dwudziestopięciolecia Polacy najczęściej oceniają, że decyzja o powstrzymaniu się od rozliczeń była słuszna, choć obecnie nie jest to opinia podzielana przez większość. Niespełna połowa badanych (48%) uważa, że po wyborach z 4 czerwca 1989 roku i utworzeniu rządu Tadeusza Mazowieckiego należało dążyć do porozumienia ponad podziałami i włączyć wszystkie grupy społeczne i siły polityczne w budowę demokracji. Jedna trzecia ankietowanych (33%) sądzi, że był to właściwy czas, by doprowadzić do rozliczenia starego systemu i jego funkcjonariuszy.

Bardzo interesujący jest wyraźny wzrost krytycyzmu w tym względzie w ciągu ostatnich pięciu lat. W tym czasie o 10 punktów procentowych wzrosła liczba Polaków przekonanych, że po utworzeniu rządu premier Tadeusz Mazowiecki powinien dążyć do rozliczenia systemu panującego w PRL oraz jego funkcjonariuszy, a jednocześnie o 14 punktów spadł odsetek tych, którzy sądzą, iż dążenie do porozumienia ponad podziałami i włączenie wszystkich (w tym funkcjonariuszy starego systemu) do budowy nowego ustroju politycznego i gospodarczego było wówczas najwłaściwszą strategią.

Na zróżnicowanie opinii w tej kwestii wpływają poglądy polityczne i sympatie partyjne badanych. O tym, że należało rozliczyć stary system i jego funkcjonariuszy po przejęciu władzy przez rząd Tadeusza Mazowieckiego, najczęściej mówią wyborcy PiS. Ponad połowa z nich (51%) uważa, że nowy rząd powinien dążyć do rozliczenia starego systemu i jego funkcjonariuszy, a o konieczności podtrzymywania *status quo* przekonanych jest 37% zwolenników tej partii. Z kolei w pozostałych elektoratach ci, którzy są przeświadczeni, że u progu przemian ustrojowych rozrachunek z PRL-em był ważniejszy niż budowanie porozumienia ponad podziałami, pozostają w mniejszości. O konieczności dążenia do porozumienia ze wszystkimi siłami politycznymi najsilniej przekonani są zadeklarowani wyborcy SLD, Twojego Ruchu oraz PO.

Tabela 4

Zdeklarowani wyborcy	Patrząc z dzisiejszej perspektywy, jak Pan(i) sądzi, czy po wyborach do Sejmu i Senatu 4 czerwca 1989 roku i utworzeniu rządu Tadeusza Mazowieckiego należało:		
	dążyć do porozumienia ponad podziałami i włączyć wszystkie grupy społeczne i siły polityczne w budowę demokracji	dążyć do rozliczenia starego systemu i jego funkcjonariuszy	Trudno powiedzieć
	w procentach		
SLD	77	17	6
Twojego Ruchu	68	21	11
PO	67	25	8
PSL	57	32	11
PiS	37	51	12
Niezdecydowani	43	36	22
Niegłosujący	42	29	28

Wydarzenia polityczne związane z demokratycznym przełomem w 1989 roku bezpośrednio pamięta już tylko dwie trzecie dorosłych Polaków. Tym ważniejsze wydaje się przypomnienie realiów, w których owe zmiany zachodziły. Dwadzieścia pięć lat temu pokojowa zmiana systemu politycznego, zapoczątkowana przy Okrągłym Stole, nie wydawała się nieunikniona. Widać to w ówczesnych ocenach Polaków, którzy ani w obradach Okrągłego Stołu, ani w będących ich konsekwencją czerwcowych wyborach nie widzieli

jeszcze przełomu zmieniającego bieg historii Polski, nie mówiąc już o sytuacji całego regionu. Mimo iż większość społeczeństwa miała nadzieje na zmiany, były to oczekiwania ostrożne, podszyte obawą o gniewną reakcję ze strony „wielkiego brata”. Spodziewano się raczej ewolucji niż rewolucji². Był to poniekąd marsz w ciemno – ani reprezentanci strony solidarnościowej nie przewidywali, jak wiele „mogą chcieć”, czyli jak daleko posunąć się w żądaniach, ani przedstawiciele strony rządowej nie wiedzieli, jak daleko mogą pójść w odstępstwach od ustrojowych dogmatów. Krytykowanej w późniejszym okresie ostrożności i rozwadze głównych aktorów ówczesnych wydarzeń zawdzięczamy prawdopodobnie fakt, że częściowo demokratyczne wybory z 4 czerwca 1989 roku umożliwiły w istniejącym jeszcze bloku socjalistycznym i Układzie Warszawskim objęcie funkcji szefa rządu przez pierwszego niekomunistycznego premiera, a w następstwie wprowadzenie zmian gospodarczych oraz politycznych całkowicie wywracających ówczesny ustrój.

Polacy po latach pamiętają nadzieje, z jakimi przyjmowali zachodzące zmiany, choć w porównaniu z deklaracjami sprzed pięciu lat zachowali ich w pamięci nieco mniej. Każda ocena przeszłości dokonywana jest z punktu widzenia jakiegoś „teraz”, które chcąc nie chcąc zawsze stanowi punkt odniesienia. Być może obecne „teraz” ma dla Polaków mniejszy ładunek nadziei (nawet tej odnajdywanej w przeszłości) niż „teraz” sprzed pięciu lat. Polacy pamiętają także radość i entuzjazm z dokonujących się przemian systemowych.

Z perspektywy ćwierćwiecza bilans rządu Tadeusza Mazowieckiego wypada korzystnie. Szczególne i powszechne uznanie budzą zapoczątkowane wówczas przemiany polityczne, reorientacja polskiej polityki zagranicznej i otwarcie na Zachód. Polacy dobrze wspominają także demokratyzację życia społecznego oraz wprowadzenie samorządnych gmin. W większości dobrze oceniają wprowadzenie religii do szkół, choć jest to kwestia budząca sporo kontrowersji i z czasem oceniana bardziej krytycznie. Najmniej entuzjastycznie, choć na ogół pozytywnie oceniane są przemiany gospodarcze, zapoczątkowane planem Balcerowicza.

Chociaż większa część ankietowanych uważa, że filozofia zmiany systemowej zastosowana przez Tadeusza Mazowieckiego i jego rząd – polegająca na włączeniu wszystkich sił politycznych w budowę demokracji – była najwłaściwszym posunięciem

² Por. komunikaty CBOS: „Opinie społeczne o przemianach w Europie Środkowej i Wschodniej”, kwiecień 1991; „Społeczna percepcja zmian w Polsce 1981–91”, listopad 1991; „O upadku komunizmu i głównych aktorach przemian”, luty 2009.

w tamtym czasie, wydaje się, że w tej sprawie w ciągu ostatniego pięciolecia dokonały się w świadomości społecznej największe przewartościowania. W porównaniu z ocenami z roku 2009 odnotowaliśmy wyraźny spadek odsetka zwolenników tej tezy oraz znaczący wzrost poparcia dla opcji przeciwnej – głoszącej, że to błąd polityczny, gdyż był to czas dla rozliczenia upadającego systemu i jego funkcjonariuszy. Ta zmiana opinii może być, z jednej strony, skutkiem upowszechnienia tezy o tamtym błędzie politycznym jako narzędziu w bieżącej walce partyjnej, z drugiej jednak strony wydaje się wynikać ze wzrostu liczby osób przekonanych o jej słuszności. Wydarzenia historyczne odchodząc w przeszłość układają się z czasem coraz spójniej w logiczną opowieść, w której poszczególne elementy wydają się konieczne i nieuniknione. Z przekonania, że odchodzący system PRL tak czy inaczej musiał upaść, może wynikać przeświadczenie, że właśnie wtedy należało dokonać rozliczenia jego funkcjonariuszy, nie zaś *de facto* akceptować ich uprzywilejowaną pozycję w warunkach rodzącej się gospodarki rynkowej. Wówczas jednak to, że PRL upadnie, wcale nie było oczywiste, a tym bardziej nie było oczywiste, że rozpadnie się cały system geopolityczny, który ów PRL konstituował.

Opracował
Krzysztof PANKOWSKI

Tabela 1

		We wrześniu 1989 roku powstał rząd, na czele którego stanął Tadeusz Mazowiecki. Jak Pan(i) ocenia następujące działanie tego rządu: zmianę kierunków polityki zagranicznej, otwarcie na Zachód?			Liczba osób
		Dobrze	Źle	Trudno powiedzieć	
		%	%	%	
Ogółem		81	4	15	1013
Płeć	Mężczyźni	85	4	11	483
	Kobiety	78	4	18	530
Wiek	18-24 lata	74	4	22	117
	25-34	79	1	20	202
	35-44	82	2	15	175
	45-54	82	10	8	164
	55-64	89	6	5	178
	65 lat i więcej	76	4	20	177
Miejsce zamieszkania	Wieś	79	5	15	390
	Miasto do 19 999	77	6	17	158
	20 000 - 99 999	79	3	18	195
	100 000 - 499 999	84	3	14	160
	500 000 i więcej mieszk.	92	2	6	109
Wykształcenie	Podstawowe	69	6	25	220
	Zasadnicze zawodowe	82	4	14	249
	Średnie	83	5	12	339
	Wyższe	88	2	10	206
Grupa społ.-zaw. pracujący	Kadra kier., spec. z wyższym wyksz.	93	1	7	95
	Średni personel, technicy	90	5	6	36
	Pracownicy adm.-biurowi	82	6	13	71
	Pracownicy usług	80	2	18	72
	Robotnicy wykwalifikowani	77	3	20	114
	Robotnicy niewykwalifik.	77	6	17	57
	Rolnicy	78	6	16	42
Pracujący na własny rach.	90	5	6	41	
Bierni zawodowo	Renciści	81	4	15	56
	Emeryci	81	4	14	230
	Uczniowie i studenci	84	4	12	59
	Bezrobotni	70	10	20	86
	Gospodynie domowe i inni	74	4	22	55
Pracuje w:	inst. państw., publicznej	86	4	10	145
	spółce właścicieli prywatnych i państwa	80	4	16	98
	sekt. pryw. poza rolnict.	83	3	14	247
	prywatnym gosp. rolnym	78	6	16	42
Dochody na jedną osobę	Do 500 zł	75	7	18	150
	501-750	72	7	21	105
	751-1000	85	3	11	133
	1001-1500	82	5	13	176
	Powyżej 1500 zł	92	2	7	191
Ocena własnych war. mater.	Źle	73	9	18	147
	Średnie	79	4	17	453
	Dobre	86	3	11	413
Udział w prakt. religijnych	Kilka razy w tygodniu	79	6	15	47
	Raz w tygodniu	79	4	17	446
	1-2 razy w miesiącu	82	3	14	159
	Kilka razy w roku	80	5	14	220
	W ogóle nie uczestniczy	87	4	9	140
Poglądy polityczne	Lewica	83	8	9	180
	Centrum	82	4	15	313
	Prawica	89	3	8	313
	Trudno powiedzieć	66	4	30	207

Tabela 2

		We wrześniu 1989 roku powstał rząd, na czele którego stanął Tadeusz Mazowiecki. Jak Pan(i) ocenia następujące działania tego rządu: wprowadzenie religii do szkół?			Liczba osób
		Dobrze	Źle	Trudno powiedzieć	
		%	%	%	
Ogółem		57	30	13	1013
Płeć	Mężczyźni	53	34	14	484
	Kobiety	62	26	12	529
Wiek	18-24 lata	50	25	25	119
	25-34	58	21	21	202
	35-44	50	34	16	175
	45-54	53	44	3	163
	55-64	60	33	7	177
	65 lat i więcej	71	20	9	177
Miejsce zamieszkania	Wieś	69	19	13	389
	Miasto do 19 999	50	39	11	158
	20 000 - 99 999	55	29	16	195
	100 000 - 499 999	44	42	14	160
	500 000 i więcej mieszk.	52	39	10	109
Wykształcenie	Podstawowe	68	19	14	221
	Zasadnicze zawodowe	58	31	12	249
	Średnie	58	30	12	339
	Wyższe	45	39	16	205
Grupa społ.-zaw. pracujący	Kadra kier., spec. z wyższym wyksz.	41	47	12	95
	Średni personel, technicy	51	35	15	36
	Pracownicy adm.-biurowi	56	31	13	70
	Pracownicy usług	59	20	21	72
	Robotnicy wykwalifikowani	54	34	13	114
	Robotnicy niewykwalifik.	56	35	9	57
	Rolnicy	62	16	22	42
Pracujący na własny rach.	62	31	7	41	
Bierni zawodowo	Renciści	61	29	10	56
	Emeryci	68	24	8	230
	Uczniowie i studenci	51	34	16	59
	Bezrobotni	52	32	16	85
	Gospodynie domowe i inni	62	17	22	57
Pracuje w:	inst. państw., publicznej	49	40	11	144
	spółce właścicieli prywatnych i państwa	54	33	13	98
	sekt. pryw. poza rolnict.	54	32	14	247
	prywatnym gosp. rolnym	65	17	18	42
Dochody na jedną osobę	Do 500 zł	62	22	16	150
	501-750	60	27	13	105
	751-1000	62	26	12	133
	1001-1500	61	27	12	176
	Powyżej 1500 zł	48	46	6	193
Ocena własnych war. mater.	Źłe	63	27	10	147
	Średnie	57	28	15	453
	Dobre	56	32	12	412
Udział w prakt. religijnych	Kilka razy w tygodniu	84	12	4	47
	Raz w tygodniu	71	15	14	447
	1-2 razy w miesiącu	60	27	13	159
	Kilka razy w roku	42	45	13	220
	W ogóle nie uczestniczy	26	62	12	139
Poglądy polityczne	Lewica	42	48	11	181
	Centrum	52	32	16	313
	Prawica	71	22	8	312
	Trudno powiedzieć	60	21	19	206

Tabela 3

		We wrześniu 1989 roku powstał rząd, na czele którego stanął Tadeusz Mazowiecki. Jak Pan(i) ocenia następujące działania tego rządu: rozpoczęcie reform gospodarczych, wprowadzenie planu Balcerowicza?			Liczba osób
		Dobrze	Źle	Trudno powiedzieć	
		%	%	%	
Ogółem		41	26	33	1009
Płeć	Mężczyźni	44	29	28	482
	Kobiety	38	24	39	528
Wiek	18-24 lata	32	11	57	118
	25-34	40	7	53	200
	35-44	48	18	35	175
	45-54	47	36	17	163
	55-64	38	45	17	177
	65 lat i więcej	38	37	25	177
Miejsce zamieszkania	Wieś	32	30	38	388
	Miasto do 19 999	38	24	38	157
	20 000 - 99 999	43	28	29	194
	100 000 - 499 999	40	28	32	160
	500 000 i więcej mieszk.	73	9	17	109
Wykształcenie	Podstawowe	27	32	41	220
	Zasadnicze zawodowe	36	30	34	246
	Średnie	42	26	32	338
	Wyższe	60	14	26	205
Grupa społ.-zaw. pracujący	Kadra kier., spec. z wyższym wyksz.	61	15	24	95
	Średni personel, technicy	53	28	19	36
	Pracownicy adm.-biurowi	55	13	32	69
	Pracownicy usług	48	16	36	72
	Robotnicy wykwalifikowani	38	27	35	115
	Robotnicy niewykwalifik.	38	25	37	56
	Rolnicy	15	38	47	41
	Pracujący na własny rach.	44	29	26	41
Bierni zawodowo	Renciści	37	39	24	56
	Emeryci	37	40	23	229
	Uczniowie i studenci	37	7	56	59
	Bezrobotni	35	22	43	82
	Gospodynie domowe i inni	27	13	60	57
Pracuje w:	inst. państw., publicznej	51	25	24	145
	spółce właścicieli prywatnych i państwa	47	21	32	98
	sekt. pryw. poza rolnict.	48	18	35	246
	prywatnym gosp. rolnym	16	34	50	41
Dochody na jedną osobę	Do 500 zł	25	30	45	145
	501-750	31	24	45	105
	751-1000	44	29	27	133
	1001-1500	41	34	25	176
	Powyżej 1500 zł	57	24	19	193
Ocena własnych war. mater.	Źle	36	36	28	144
	Średnie	35	26	39	452
	Dobre	49	22	29	413
Udział w prakt. religijnych	Kilka razy w tygodniu	30	35	35	47
	Raz w tygodniu	39	27	34	446
	1-2 razy w miesiącu	45	26	29	159
	Kilka razy w roku	37	25	38	220
	W ogóle nie uczestniczy	50	22	28	137
Poglądy polityczne	Lewica	47	31	23	181
	Centrum	39	27	34	314
	Prawica	49	28	22	312
	Trudno powiedzieć	25	16	58	202

Tabela 4

		Patrząc z dzisiejszej perspektywy, jak Pan(i) sądzi, czy po wyborach do Sejmu i Senatu 4 czerwca 1989 roku i utworzeniu rządu Tadeusza Mazowieckiego należało:			Liczba osób
		dążyć do porozumienia ponad podziałami i włączyć wszystkie grupy społeczne i siły polityczne w budowę demokracji	dążyć do rozliczenia starego systemu i jego funkcjonariuszy	Trudno powiedzieć	
		%	%	%	
Ogółem		48	33	19	1002
Płeć	Mężczyźni	49	37	13	481
	Kobiety	46	29	25	520
Wiek	18-24 lata	43	27	29	116
	25-34	44	28	29	198
	35-44	48	31	22	175
	45-54	51	41	8	162
	55-64	52	35	12	176
	65 lat i więcej	48	35	17	175
Miejsce zamieszkania	Wieś	42	34	23	385
	Miasto do 19 999	49	31	20	157
	20 000 - 99 999	51	34	16	193
	100 000 - 499 999	50	29	21	159
	500 000 i więcej mieszk.	56	34	10	107
Wykształcenie	Podstawowe	37	34	29	219
	Zasadnicze zawodowe	41	40	18	245
	Średnie	54	30	16	335
	Wyższe	58	27	15	202
Grupa społ.-zaw. pracujący	Kadra kier., spec. z wyższym wyksz.	61	26	13	95
	Średni personel, technicy	64	24	12	36
	Pracownicy adm.-biurowi	61	20	19	69
	Pracownicy usług	49	33	18	71
	Robotnicy wykwalifikowani	52	27	20	113
	Robotnicy niewykwalifik.	38	44	17	55
	Rolnicy	43	36	21	42
	Pracujący na własny rach.	55	36	9	41
Bierni zawodowo	Renciści	35	46	19	55
	Emeryci	49	36	15	227
	Uczniowie i studenci	43	31	26	57
	Bezrobotni	35	34	31	84
	Gospodynie domowe i inni	26	36	38	57
Pracuje w:	inst. państw., publicznej	62	24	14	145
	spółce właścicieli prywatnych i państwa	47	33	20	98
	sekt. prywat. poza rolnict.	52	32	17	242
	prywatnym gosp. rolnym	46	30	25	42
Dochody na jedną osobę	Do 500 zł	37	39	23	147
	501-750	44	33	23	103
	751-1000	43	39	18	132
	1001-1500	52	33	15	172
	Powyżej 1500 zł	64	26	10	193
Ocena własnych war. mater.	Złe	34	45	21	145
	Średnie	46	32	22	450
	Dobre	54	29	16	407
Udział w prakt. religijnych	Kilka razy w tygodniu	49	32	19	46
	Raz w tygodniu	45	35	20	439
	1-2 razy w miesiącu	49	31	20	159
	Kilka razy w roku	50	29	21	220
	W ogóle nie uczestniczy	52	34	14	137
Poglądy polityczne	Lewica	60	26	13	181
	Centrum	54	32	13	310
	Prawica	49	40	11	308
	Trudno powiedzieć	25	28	46	202